

Észrevételek az egyházi könyvtárak szakfelügyelete kapcsán

Beszámoló a teljesség igénye nélkül
a 2009 és 2011 közötti időszakról¹

Az egyházi könyvtárak szakfelügyelete 2006-ban kezdődött el. Évente általában 5, (2010-ben 7) könyvtár vizsgálatával ebben a könyvtártípusban a munka lassan a végéhez közeledik.²

A kísérleti évről (2006) a *Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban* olvashattunk beszámolót,³ majd az első három évről (2006–2008) összegző írás jelent meg az Oktatási és Kulturális Minisztériumnak a könyvtári szakfelügyeletről kiadott kötetében.⁴ Az alábbiakban a 2009 és 2011 között eltelt három év tapasztalatait kívánjuk összefoglalni az egész „projektre” vonatkozóan, tágabb összefüggésben szemlélve az elvégzett munkát.

Vizsgált könyvtárak

Az egyházinak mondott könyvtárak – ha a felekezeti különbségeket mint szempontot figyelmen kívül hagyjuk – az alábbi csoportokba sorolhatók: egyházmegyei könyvtárak, egyházkerületi-gyűjteményi könyvtárak, „országos hatókörű” könyvtárak, szerzetesi könyvtárak, kicsi „gyülekezeti” könyvtárak és egyéb, a fenti csoportokba nem sorolhatók. Egyházinak mondhatók még az egyházi oktatási intézmények könyvtárai (középiskolai és felsőoktatási könyvtár), de ezek vizsgálata az iskolai, illetve a felsőoktatási könyvtárak szakfelügyelete során történik.

A *Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban* megjelent különböző vezető szakfelügyelők jelentéseiből és a már említett minisztériumi kiadványból (ld. 2. jegyzet) kitűnik, hogy a különböző könyvtártípusoknál különböző szempontok szerint válogatták ki a vizsgálandó könyvtárakat. Vannak, akik a „problémás” könyvtárakban vizsgálódtak először, mások azokban a könyvtárakban kezdték a munkát, amelyek „rendben” működtek, van, ahol földrajzi szempontok szerint haladtak előre stb.

Az egyházi könyvtárak esetében a kísérleti évben, 2006-ban, de 2007-ben is arra törekedtünk, hogy a fent sorolt „egyházi könyvtári” típusok közül lehetőleg mindegyik csoportból legyen egy könyvtár, ahol vizsgálatot végzünk. 2008-ban inkább „földrajzi szempontok szerint” válogattunk.

2009-ben a „területi és a csoportos” szempontokat is figyelembe vettünk a könyvtárak kivizsgálásánál. Ebben az évben egy református egyházkerületi-gyűjteményi, két katolikus egyházmegyei és két szerzetesi könyvtárat vizsgáltunk.

2010-ben úgy válogattunk a még vizsgálandó könyvtárak között, hogy a több könyvtárat fenntartó ferences rend könyvtáraiban elvégezzük a vizsgálatot,⁵ ám más csoportból is lássunk könyvtárakat. Így 7 könyvtárat vizsgáltunk: 1 nagy református egyházkerületi könyvtárat, 5 szerzetesi könyvtárat és egy, az egyéb csoportba sorolható katolikus könyvtárat (Sárospataki Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény Könyvtára). 2011-ben ismét 5 könyvtárban jártunk. Mivel az egyházi könyvtárakban végzett szakfelügyeleti munka lassan-lassan a vége felé közeledik, a még vizsgálandó könyvtárakból válogatva, 5 azonos típusú (egyházmegyei) könyvtár vizsgálatát terveztük. Ám az egyik gyűjtemény állapota miatt – igazában könyvraktár, nem is működő könyvtár – nem láttuk értelmét a vizsgálatnak. Ezért a még vizsgálat előtt álló könyvtárak közül egy református egyházközségi könyvtárat választottunk 5. könyvtárként. A 2011-ben vizsgált intézmények közül négy „homogén” – a négy egyházmegyei könyvtár (három katolikus, egy ortodox). A hasonlóság – ugyanaz a típus, csoport – sajátos összevetésekre adott alkalmat.

2009 és 2011 között 17 könyvtárban végeztünk szakfelügyeleti vizsgálatot, ezek közül 7 nyilvános könyvtár, 10 nem nyilvános.⁶

Szakértők, szakfelügyelők, tervezés, előkészületek

Egyházi könyvtárakban dolgozó munkatársak közül hat könyvtárosnak van szakértői engedélye. A szakfelügyeleti munkára 2009 és 2011 között is hárman kaptak felkérést–megbízást. (*Ásványi Ilona* vezető szakfelügyelő – pannonhalmi Főapátsági Könyvtár, *Kövécsei Ildikó* – Gál Ferenc Hittudományi Főiskola Könyvtára, Szeged, *Baranya Péter* – Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola Könyvtára.)

A kijelölt könyvtárakban a korábbi évekhez hasonlóan alapvizsgálatot és minőségi vizsgálatot végeztünk. Az elmúlt három évben azonban csak egy közös öszszegző szöveges jelentést készítettünk az alap- és a minőségi vizsgálatról, mivel a két kérdőív kérdései között átfedések vannak, és csak ismételni tudnánk magunkat.

A vizsgálatok során a települési (közművelődési) könyvtárakban használt, a Könyvtári Intézet honlapján elérhető, aktuális, a 2008-ban használt kérdőívekhez képest kissé módosított, de a más könyvtártípusokban használt kérdőívekkel lényegében megegyező kérdőíveket használtunk. (2009-től használt új minőségi kérdőíven több apróbb változtatás történt, a pontszerzési–pontvesztési lehetőségek megváltoztak, a változások egyes kérdéscsoportokat és egyes kérdéseket is érintettek.)

A 2009 és 2011 között a minisztériumnak megküldött éves jelentéseinkben évről évre jeleztük, hogy véleményünk szerint az *alapszorgalmakkor használt kérdőív* a muzeális gyűjteményekre vonatkozó kiegészítésekkel jól használható az egyházi könyvtárak vizsgálatára, mert árnyalt képet ad az adott könyvtárról, ugyanakkor a vizsgálati eredmények objektívek, összevethetők más egyházi könyvtárral, sőt más típusú könyvtárral.

A *minőségi vizsgálatok során használt kérdőívvel* kapcsolatban azonban az a véleményünk, hogy részben tartalmi okok miatt, részben mert az „eredményességet” pontokkal és százalékokkal fejezi ki, változatlanul nem alkalmas arra, hogy az egyházi könyvtárak valós állapotáról képet adjon. Sok kérdés nem is értelmezhető ezzel a könyvtártípussal kapcsolatban, nem adható egyértelmű válasz a kérdésekre, és a válasz nem tükrözi a valós helyzetet.

A minőségi vizsgálati kérdőív nehezen alkalmazható a szakkönyvtári jellegű, bár közfeladatokat is ellátó egyházi könyvtárak esetében. A kérdőív által nyújtott pontszámokban és százalékokban realizálható eredmény objektívnek tűnik ugyan, de csak az első látásra, mert az adott könyvtár sajátosságai nem jelennek meg az eredményben, és így igazságtalan minősítést adhat.

A minőségi kérdőív hangsúlyosan kérdez rá a számítástechnikai-informatikai fejlettségre és a fogyatékkal élők könyvtári ellátására. A kérdések csoportokba rendezettek. Az akadálymentesítésre vonatkozó kérdéscsoport kérdései pl. úgy vannak felépítve, hogy ha az első, az épületbe való bejutás akadálymentesítése nem megoldott, nulla pont, akkor az összes többi is nulla pont, és pontszerzési lehetőség legfeljebb az egyéb fogyatékkal élők (vakok, siketek) ellátására vonatkozóan lehetséges.

Az alapkérdőív ugyan nem számszerűsíthető, így kiértékelése is nehezebb, de hasonló helyzetben (mint például a minőségi kérdőív 6. kérdéscsoportja – hátrányos helyzetűek könyvtárhasználata) az első nem értelmezhető válasz után továbbugrik a következő mérhető adatra vonatkozó kérdésre.

A megoldásra nem tudunk javaslatot tenni, már csak azért sem, mert változatlanul a legfontosabb szempontnak azt tartottuk, hogy az egyházi könyvtárakban mért eredmény összevethető legyen más könyvtártípusokkal, ez pedig csakis azonos feltételekkel (azonos kérdőívvel) valósítható meg.

Fontos megjegyzés az egyházi könyvtárakra vonatkozóan, a siketek, halláskárosultak, illetve házhoz kötöttek könyvtári ellátásával kapcsolatban, hogy szakkönyvtári (teológia és segédtudományai) jellegüknek megfelelően e könyvtáraknak széles körben ez nem feladata. Ám ennek ellenére a jelentkező igények alapján vannak olyan egyházi könyvtárak, amelyek vállalják a vakok, gyengénlátók, mozgáskorlátozottak könyvtári ellátását. Éppen ezért számos esetben nem vontunk le pontot. Az adott vizsgálatra készülve általában számba vettük az adott egyházi könyvtár „könyvtári környezetét”. Véleményünk szerint, ha egy jól működő települési (valóban közcélú) könyvtár működik a közelben, akkor a különböző fogyatékkal élők ellátását az a könyvtár kiválóan el tudja végezni.

A vizsgálat

A szakfelügyeleti vizsgálat 2009 és 2011 között is a szokott, a közművelődési könyvtárakban végzett rend szerint, kérdőívek segítségével, beszélgetés alapján és a könyvtár működésének megfigyelésével történt. A szakfelügyelők – ahol erre lehetőség volt – a vizsgálat előtt áttanulmányozták a könyvtár történetével és működésével kapcsolatos dokumentumokat.

A vizsgálatot végző szakfelügyelők szinte mindenhol találkoztak a fenntartó képviselőjével.

A munka végétével a vezető szakfelügyelő összesítette a kérdőíveket, és megírta a jelentést. A kitöltött kérdőíveket, a szakfelügyelők jelentését, a vezető szakfelügyelő összegzését a vezető szakfelügyelő küldte meg a fenntartónak és a könyvtárosnak véleményezésre, és a véleményekkel kiegészített anyagot juttatta el a minisztériumnak.

Az egyházi könyvtárakban végzett szakfelügyeleti munkáról szóló beszámolók fontos megállapítása volt, hogy a vizsgálatok „a könyvtárra” mint intézményre

vonatkozó jellemzőket vizsgálják a közfeladatiság, a közművelődés, a közgyűjteményi jelleg szempontjából.

Az általában „a” könyvtárra vonatkozó jellemzők a különböző könyvtártípusoknál más-más módon nyilvánulnak meg. A sajátosságok a gyűjteményre vonatkozó jellemzőkben, a szolgáltatás milyenségében, a nyitvatartási adatokban, az olvasóforgalommal kapcsolatos mutatókban, a személyi feltételekben, az informatikai és számítástechnikai fejlettségben stb. mutatkoznak meg.

A szakfelügyeleti vizsgálat során szerzett általános, az egész „projektre” jellemző tapasztalatok

A 2008-ban, az addigi munkáról szóló beszámoló⁷ az egyházi könyvtárak általános jellemzőit, sajátosságait ismertette. Megállapításai napjainkban is, és a most bemutatott időszakra is (2009–2011) érvényesek. Ennek oka egyrészt az egyházi könyvtárak XX. századi történetének hasonlóságában, másrészt a rendszerváltás utáni közös sorsuk alakulásában keresendő.

Ezeknek a könyvtáraknak a rendszerváltozást megelőző több évtizedes szünet után óriási lemaradást kellett pótolniuk, és közben lépést kellett és kell tartaniuk a kor követelményeivel, hiszen a tudományos-technikai fejlődés felgyorsulása következtében a könyvtáros szakmában jelentős változások történtek az elmúlt csaknem két évtizedben. Éppen ezért az egyházi könyvtáraknak az állapota, fejlettsége, korszerűsége még a hasonló könyvtárakkal összehasonlítva is azonosságokat és egyenetlenségeket egyaránt mutat.

Az 1990-es évek közepétől kezdődően az informatikai-technikai vívmányok és eszközök a fogékony, kreatív és tevékeny könyvtárosok számára új lehetőségeket és feltételeket teremtettek a különböző könyvtártípusokban, így az egyházi könyvtárakban őrzött gyűjtemények őrzésében, gondozásában, feltárásában és szolgáltatásában.

Tapasztalataink alapján az amúgy nem nagyszámú egyházi gyűjtemények sorsa, állapota nagymértékben és elsősorban attól függ, milyenek a szakképzett személyi, valamint a feltáráshoz és szolgáltatáshoz szükséges infrastrukturális feltételek a könyvtárakban. De azt is meg kell jegyeznünk, hogy a tehetetlenségnek tűnő této-vázásnak az is oka ezen kívül, hogy az 1948-ban, 1950-ben bekövetkezett „államosítás” szóval jelölhető „ellehetetlenítés” bizalmatlanná tette az egyházi könyvtárosokat. (Az állomány védelmének az is egyik módja lehet, hogy nem mutatom meg, nem tárom a nagyközönség elé a gyűjteményemet...)

A 2009 és 2011 között lefolytatott szakfelügyeleti vizsgálatok során felismert feladatok, gondok, szükségszerűségek és lehetőségek

Az elmúlt években folyó szakfelügyeleti vizsgálatok során – illetve mert a vizsgálatot végző kollégák mindhárman maguk is egyházi könyvtárban dolgoznak, így belülről is látják ezeket a könyvtárakat – felvetődtek olyan jellemzők, gondok, lehetőségek, amelyekről az egyházi gyűjtemények életben maradása miatt beszélni kell, és a felelősökkel együtt előbb-utóbb megoldásokat kell keresnünk.

Ezek olyan kérdések, problémák, amelyek most még csak alig érzékelhetők, de ha nem gondolkodunk el rajtuk, jelentősen befolyásolhatják e könyvtárak további működését, és talán nem túlzás: a létét.

A jellemzők és problémák a következők:

- ❶ A társ (rokon) szakmákkal, tudományterületekkel való történelmi és napjainkban is valós „szimbiózis” és az ebből fakadó lehetőségek az együttműködésre.
- ❷ Az integráció lehetősége? szükségessége? a hatékonyabb működés biztosítására – példák a már működő „integrációra”.
- ❸ A rendszerváltozás után újonnan alakult egyházi könyvtárak sajátosságai, feladatai, gondjai.
- ❹ Az egyházi könyvtár mint komplex kulturális intézmény.
- ❺ A „közfeladatiság” az egyházi könyvtárakban.
- ❻ Könyvtár – műemléki környezetben – akadálymentesítés, esélyteremtés, esélyegyenlőség, fogyatékkal élők könyvtári ellátása.

* * *

❶ **A társ (rokon) szakmákkal, tudományterületekkel való történelmi és napjainkban is valós „szimbiózis” és az ebből fakadó lehetőségek az együttműködésre**

Az egyházi könyvtárakról szóló írásainkban, beszámolóinkban számos alkalommal leírtuk már, hogy az egyházi könyvtárak egyik fontos jellemzője, hogy sajátos szimbiózisban léteznek és működnek az egyházi levéltárakkal, múzeumokkal. Van, ahol mind a három szoros gazdasági, munkaszervezési, infrastrukturális stb. egységet alkot, máshol a három intézmény közül csak kettő működik közösen. Ennek a szimbiózisnak „történelmi” okai vannak: a könyvtár–levéltár–múzeum egy közös „ős-intézményből” alakult ki, vált szét három területre. Napjainkban, az internet világában, a digitális technika korában ismét egy (akár valós, akár virtuális) közös intézmény felé tartunk.

A sajátos közösség és együttműködés (gazdasági, intézményi, működési, személyi feltételek sora) nyilvánvalóan meghatározza az adott egyházi könyvtár működését, amelyből előnyök és hátrányok is származnak.

Az egyházi könyvtárak jelentős része – nem csak a muzeális teremkönyvtárral bírók – inkább múzeumnak, ritkán használt könyvgyűjteménynek, könyv vagy egyéb formájú dokumentumokat őrző archívumnak tűnik, mint könyvtárnak. Mások éppen a gyűjteményben található dokumentumok alapján inkább levéltárnak módhatók, mint könyvtárnak.

Az egyházi könyvtáraknak alapító okirata, SZMSZ-e, használati szabályzata általában van, ha egyéb dokumentumok hiányoznak is. Szakkönyvtárra emlékeztető, erősen körülhatárolt gyűjtőkörrel, alig vagy egyáltalán nem gyarapítják állományukat. A gyűjtemény zöme régi könyv, a teremkönyvtár múzeum jellegű, a könyvtárhasználók száma alacsony, az „olvasótermi férőhelyek” száma legfeljebb egy-kettő, és nem ritka, hogy egyetlen főállású könyvtáros és néhány segítő végzi a könyvtárosi munkát. Vannak olyan helyek, ahol a könyvtárosok (múzeumi) idegenvezetők is, csoportokat vezetnek, és van, ahol levéltáros végzettségű kolléga látja el a könyvtárosi teendőket is.

Az intézményeket mégis bátran nevezhetjük könyvtárnak és nem múzeumnak, mert ami a szolgáltatások, a könyvtárhasználók stb. számát illeti, ha kisebb számadatokkal, mutatókkal is, de megfelel annak az intézménynek, amelyet könyvtárnak nevezünk.

Ahogy már fentebb említettük, a szakfelügyeleti munka kezdetekor, 2006-ban lényegesnek éreztük, hogy az egyházi könyvtárak vizsgálatokor kapott eredmények összehasonlíthatók legyenek más könyvtártípusok mutatóival. Ez éppen azért fontos, hogy ezek a sok esetben inkább múzeumra vagy levéltárra (archívum) emlékeztető intézmények igazolni tudják könyvtár voltukat, és képesek legyenek megtalálni helyüket napjaink magyar könyvtári rendszerében.

A könyvtár, levéltár, múzeum közös működésének *előnye* – leginkább a fenntartó szempontjából –, hogy a működéshez, fenntartáshoz mindig kevés pénz átcsoportosítható volt a különböző területek között,⁸ több pályázati lehetőség adódott, hiszen az elmúlt években külön volt a múzeumi, levéltári, könyvtári terület, és az is igaz, hogy a fenntartó úgy-ahogy, de kevesebb kollégával el tudta látni ezeknek az intézményeknek a működtetését. Ezeken kívül az is előny, vagy inkább csak feltételesen mondhatjuk: előny lenne, hogy a levéltári, múzeumi, könyvtári anyag komplex szolgáltatása – ld. fentebb a virtuális és valóságos közös „intézmény” – a történelmi tapasztalatok alapján könnyebb lenne az egyházinak mondott könyvtárak, mint más könyvtárak számára.

Ugyanakkor e fenti szempontok *hátrányt* is jelentettek és jelentenek, hiszen a támogatás elosztásánál bármelyik intézmény hátrányt szenvedhet, ha a három területet összevonjuk. Ami az egyik fő pályázató szervezetet, az NKA-t illeti, megszűnt az eddigi könyvtári, levéltári múzeumi kollégium, és helyette a Közgűjtemények Kollégiuma alakult, amelynek működéséről gyakorlati tapasztalattal e cikk megírásának idején még nem rendelkezünk. Allítottuk, hogy az egyházi könyvtárakban a személyi feltételek rosszak, nem kielégítőek, ám a fenntartó esetleg kevesebb kollégával is működtetni képes az összevont intézményeket. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a könyvtáros, a levéltáros és a muzeológus három külön szakma. Van, ahol jó, van, ahol nem igazán jó értelemben meglátszik, ha a könyvtár vezetője muzeológus vagy levéltáros. Ami a komplex szolgáltatást illeti: az ehhez szükséges informatikai-számítástechnikai stb. háttér az egyházi könyvtárak közül csak kevés helyen biztosított, ha a telematikai fejlettség a felhasználói igényekhez képest kielégítő is.

Fontos jellemzője a magyarországi egyházi könyvtáraknak, hogy a környező, volt szocialista országokhoz képest egyedülálló módon az egyházi könyvtárak – egy-két kivételtől eltekintve – megmaradtak az egyház tulajdonában. Más kérdés, hogy 1948, 1950 után Magyarországon az egyházi könyvtárak többsége nem működött, raktári sorba süllyedt, vagy félig megszűnt: a fenntartó nem fejlesztette a könyvtárat, de nem is keresték fel olvasók, kutatók, vagyis nem is jelentkeztek felhasználói igények. Az egyházi könyvtárak közül a legtöbb csak a rendszerváltozás után tudott újraéledni. Bár minden könyvtár fenntartása – bármilyen könyvtártípusról beszélünk – elsősorban fenntartói feladat, az egyházi könyvtárak működtetése állami feladat is, hiszen ezek a könyvtárak a nemzeti kulturális vagyoni részét őrzik, ami közös (nemzeti) kincs. Ennek szolgáltatására az egyházi fenntartók egyedül nem is képesek.

② **Az integráció lehetősége? szükségessége? a hatékonyabb működés biztosítására – példák a működő „integrációra”**

A magyar könyvtári hálózatban már az utóbbi időben több könyvtár esetében felmerült az integráció kérdése.

Ami az egyházi könyvtárakat illeti: már most is vannak olyan könyvtárak, amelyek egyféle „integrációt” alkotnak. Erre a szerzetesi könyvtárak között látunk példát, illetve gyülekezeti–iskolai könyvtárak között is megvalósult bizonyos integráció.

Meglévő és működő, mégiscsak idézőjelben merjük leírni „integrációt”, vagy inkább könyvtárak sajátos közösségét alkotja két *szerzetesrend* (ferencesek, karmeliták) több könyvtára. A könyvtárak közül – természetesen rendenként – egy a központi könyvtár, amelyhez tartozik (bizonyos értelemben letétként) még egy-két földrajzilag távoli könyvtár. A praktikus gyakorlat alapján volt olyan gyűjtemény, amely beleolvadt a központi könyvtár állományába.

Ez a sajátos „integráció” látható a 2010-ben vizsgált ferences rend könyvtárai között, amely egyrészt „történelmi szükségszerűség” következménye, másrészt a praktikusság ezt diktálta.

A történelmi Magyarországon az első ferences provincia megalakulását (1232) követően öt tartomány jött létre. Trianon következtében a jelenlegi országhatáron kívülre került a tartományok és székházak nagy része. A Trianon utáni Magyarországon két rendtartomány működött (Marianus, Kapisztránus), néhány házzal. 1950-ben, a szerzetesrendek feloszlásakor a Marianus tartományt megszüntnek nyilvánították, a Kapisztránusok két középiskola vezetésére kaptak engedélyt (Esztergom, Szentendre). 1950 után könyvtári szempontból a Kapisztránus tartományhoz tartozó budapesti, gyöngyösi, szécsényi és esztergomi műemlékkönyvtárat tartottunk számon, mint korábbi ferences könyvtárat. Közülük három (Budapest, Szécsény, Esztergom) raktári sorba süllyedt, belső használatra létezett, a gyöngyösi könyvtár sorsa (államosítás, állami fenntartás) ismert.

1989-ben mindkét tartomány (Marianus, Kapisztránus) újjászervezte közösségét. A Kapisztránusok könyvtárai ismét könyvtárként működtek, ha nem is vállalták a nyilvánosságot; a gyöngyösi könyvtárat is visszavette a ferences rend. A négy könyvtár (Budapest, Gyöngyösön, Szécsényben és Esztergomban) egy fenntartóval, egy könyvtáros vezetésével, gazdasági és szervezési–vezetési közösségben működik a rendszerváltozás óta. Ez a könyvtár(ak) névválasztásban is megmutatkozik. A Marianusok könyvtára nem éledt újjá.

2006-ban a Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Ferences Rendtartomány és a Szűz Máriáról Nevezett Magyar Ferences Rendtartomány Magyarok Nagyszonyáról Nevezett Ferences Rendtartomány néven egyesült. A rendszerváltozás óta újból számon tartott egykori „kapisztránus könyvtárakat” ez nem érintette, az egykori Marianus provincia könyvtárának, könyvgyűjteményének sorsa a szakfelügyelet számára a mai napig ismeretlen.

A Magyar Ferences Könyvtár napjainkban Budapesten, a Margit körúton, a ferences rend központi épületében található, a ferences rend központi könyvtáraként működik. A központi könyvtárhoz három vidéki könyvtár tartozik: Magyar Ferences Könyvtár *Esztergomi* Műemlékkönyvtára, Magyar Ferences Könyvtár *Gyöngyösi* Műemlékkönyvtára és a Magyar Ferences Könyvtár *Szécsényi* Műemlékkönyvtára. Az Esztergomi Műemlékkönyvtár állománya a közelmúlt-

ban beolvadt a budapesti központi könyvtár gyűjteményébe; a másik két vidéki könyvtár eredeti helyén működik a központi könyvtár sajátos letéteként. A gyöngyösi és szécsényi könyvtárak az adott rendházakban találhatóak. A gyöngyösi könyvtár múzeumkönyvtárként látogatócsoportokat fogad, a szécsényi rendház könyvtára pedig csak a rendtagok számára hozzáférhető, mivel a klauzúrában, a kolostor másoktól elzárt részén kapott elhelyezést. A Magyar Ferences Könyvtár és Levéltár kezelésébe tartozó könyvtárakban (Gyöngyös, Szécsény) a kutatás a Központi Könyvtáron keresztül lehetséges.

Egy *gyülekezeti és egy iskolai-kollégiumi könyvtár együttműködésére* láttunk példát a 2006-ban vizsgált Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtárában és a 2011-ben vizsgált Kiskunhalasi Református Egyházközség Thúry József Könyvtárában. Ez utóbbi könyvtár nevét hallva arra gondolunk, hogy ez a könyvtár egy református gyülekezeti könyvtár, ezért is került az egyházi könyvtárak szakfelügyelete „projektbe”, és nem az iskolai könyvtárak szakfelügyelete programba.

A kiskunhalasi könyvtárban lefolytatott vizsgálat során kiderült, hogy a Thúry József Könyvtár kettős feladatot lát el. Egyrészt a református gyülekezet könyvtáraként, másrészt iskolai könyvtárként is működik – ez utóbbi funkció a domináns. A könyvtár helyileg is a református gimnázium épületében található.

A kiskunhalasi könyvtár némiképp a 2006-ban vizsgált Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtárára emlékeztet, amelynek fenntartója a Kecskeméti Református Egyházközség Presbitériuma. Elnevezése alapján gyülekezeti könyvtárnak gondolnánk, de „báziskönyvtárként” működik: bizonyos értelemben még három könyvtár: az általános, a középiskolai és az internátusi könyvtár is hozzá tartozik. Az internátusi könyvtár ugyan külön épületben van, az általános és középiskolai könyvtár azonban egy épületen belül található a gyülekezeti könyvtárral. A Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtárának is feladata a tanulóifjúság kiszolgálása is.

A kiskunhalasi könyvtár – szintén hasonlóan a kecskeméti könyvtárhoz – igen jó eredményt ért el a minőségi vizsgálaton (Kiskunhalas 89%, Kecskemét 82,5%). Ezzel az eredménnyel nagy múltú és gyűjteményüket tekintve is jelentős könyvtárakat hagytak maguk mögött. A szép eredmény valószínűleg annak is köszönhető, hogy a minőségi kérdőív az informatikai és számítástechnikai fejlettségre kérdez rá fokozottan, és ez a rendszerváltozás után újonnan indult vagy újra indított egyházi oktatási intézmények könyvtáraiban – esetünkben ebben az iskolai könyvtárként is működődő könyvtárban – jobb, mint más, több szempontból is tradicionális, „muzeális” egyházi könyvtárban.

Egyéb egyházi könyvtárak között is találunk olyanokat, amelyek esetében érdemes lenne elgondolkodni az *integráció lehetőségén*. Az összevonás bizonyos *egyházmegyei és (hittudományi) főiskolai*, illetve *egyházmegyei és szemináriumi* (papnevelő intézeti) könyvtárak összevonását jelenthetné. (Lehetséges és megfontolható lenne még gyülekezeti–egyházközségi és egyházi iskolai könyvtárak összevonása is, ám mivel ez utóbbiak vizsgálata nem tartozik bele az egyházi könyvtárak szakfelügyelete programba, javasolnunk nem illik. Ám mert munkánk során ilyenre is volt példa, úgy véljük, mégis felvethetjük az integráció lehetőségét.)

A hittudományi főiskolai vagy szemináriumi könyvtárak közül vannak olyanok, amelyek az egykori püspöki, káptalani és a régi (1950 előtti) papnevelő intézet gyűjteményét – gyűjteményének maradékát – őrzik. Ezek a könyvtárak tehát – nem mindig számukat, hanem értéküket, régiségüket tekintve – viszonylag jelentős muzeális anyaggal rendelkeznek, de oktatási intézmény könyvtára lévén gyűjtik a modern teológia és segédtudományai irodalmát is. A teológia, egyháztörténet, egyházjog, filozófia mellett teljességre törekvően beszerzik – fenntartói megbízásból, elvárás alapján – az adott egyházmegyére vonatkozó dokumentumokat is. Az egyházmegyék többségében hasonló feltételek, körülmények között az ilyen felsőoktatási könyvtár mellett egy egyházmegyei könyvtár is működik. Ezek között előfordul olyan, ahol az egyházmegyei könyvtár „kvázi” könyvraktár, míg a főiskolai könyvtár jól működő gyűjtemény. Van olyan hely, ahol párhuzamosan (jól) működik a két könyvtár, létezik gyűjtőköri együttműködés is; a két intézmény kiegészíti egymást. Van olyan, ahol mindkét könyvtár jól működik – a kétféle könyvtártípusnak megfelelő igények szerint, vagyis a főiskolai könyvtár az aktívabb az adott felsőoktatási intézmény háttérintézményeként, a szakkönyvtárra emlékeztető egyházmegyei könyvtár fogad ugyan kutatókat, de a könyvtárhasználók száma kicsi vagy egyenesen elenyésző, hiszen a könyvtárat elsősorban kutatók, a helytörténet, az egyházmegye története iránt érdeklődők használják.

A 2009 és 2011 közötti vizsgálati időszakban ilyen könyvtárak a Veszprémi Érseki Könyvtár és a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola könyvtára voltak, ezek integrációján érdemes lenne elgondolkodni.

Muzeális állományrész mentését jelentené a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár és a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola könyvtárának összevonása. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár elhanyagolt könyvraktárnak tűnik, amelyet nagyon rossz körülmények között helyeztek el, és jelenlegi helyén olvasók, kutatók fogadására egyáltalán nem alkalmas és képes. Jóllehet, 2011-ben a munka tervezése során kijelöltük ezt a pécsi könyvtárat szakfelügyeleti vizsgálatra, ám a gyűjtemény állapota (könyvraktár, nem működő könyvtár) miatt nem láttuk értelmét a szakfelügyeleti vizsgálatnak. Ugyanakkor a Pécsi Hittudományi Főiskola Könyvtára folyamatosan fejlődik, fogadja a hallgatókat, bár nagyon sok „raktárhelye” (tárolóhelye) nincs, de véleményünk szerint az egyházmegyei könyvtár igazán értékes, muzeális gyűjteményét képes lenne befogadni. Vannak olyan hittudományi főiskolai könyvtárak (Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Könyvtára, Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtára), ahol van arra példa, hogy felsőoktatási könyvtárként muzeális állományrészrel rendelkezik a könyvtár.

A veszprémi és pécsi könyvtárak esetében véleményünk szerint érdemes lenne elgondolkodni a könyvtárak integrációján. Tudjuk, hogy ennek gazdasági és jogi nehézségei lehetnek, és nagy mértékben függ attól, hogy a két könyvtár fenntartója képes-e párbeszédre egymással. Persze olyan könyvtárak is vannak, ahol azonos vagy részben azonos a fenntartó, így még kevésbé érhető, hogy miért érdemes két külön könyvtárat fenntartania.

Az egyházi könyvtárakról szóló ismertetőkből többször írtunk már arról, hogy e könyvtárakban rosszak a személyi feltételek. Átlagosan két-három könyvtáros dolgozik ezekben a könyvtárakban; egy-egy kollégára tízezres állomány-

nagyság jut. Ugyanakkor a néhány főállású könyvtáros általában nagy szakértelemmel végzi munkáját, a könyvtár jellegéhez mérten a működtetéséhez – kutatók kiszolgálása – elegendően vannak, ám a retrospektív számítógépes feldolgozáshoz, amely jogos igény és elvárás, vagy a felsőoktatási könyvtárak esetében, a könyvtár hatékony, korszerű és innovatív működéséhez szükség lenne további munkaerőre.

Meggyőződésünk, hogy az integráció elősegítené az érintett könyvtárak hatékonyabb működését. Tudatos, együttműködő szerzeményezéssel, megtervezett feldolgozó munkával, átgondolt nyitvatartási idővel, a személyi feltételek javításával a most külön-külön működő kétféle könyvtár típusból létrejövő egy könyvtár megbízhatóbban, a XXI. századi igényeknek megfelelően lenne képes működni.

(A nyitvatartási idővel kapcsolatban: az egyházmegyei gyűjteményt felkereső kutatók számára heti egy-két kutatónap elegendő, a hét többi napján a kollégák a főiskolai könyvtári munkába segíthetnének be, illetve feldolgozhatnának. A személyi feltételek javításával kapcsolatban: ha az összevont egy könyvtárba legalább két-három teljes munkaidőben és néhány megbízási szerződéssel foglalkoztatott kollégát felvennének még, az jelentősen észrevehető volna az egyházmegyei gyűjteményrészben a retrospektív feldolgozásban, a modern gyűjteményben pedig az olvasók színvonalasabb kiszolgálásában.)

Természetesen bármilyen változtatás – jelen esetben az esetleges integráció – az adott ordinárius döntési joga és hatásköre.

3 A rendszerváltozás után újonnan alakult egyházi könyvtárak sajátosságai, feladatai, gondjai

Ha egyházi könyvtárról hallunk, általában nagy múltra visszatekintő, muzeális gyűjteménnyel rendelkező műemlékkönyvtárra gondolunk. Pedig vannak a közelmúltban, a rendszerváltozás vagy az utolsó egyházi–közigazgatási rendezés¹⁰ után alapított egyházi könyvtárak is.

Egy új könyvtár létrehozása – legyen az bármilyen típusú könyvtár – nagy kihívás; egyszerre könnyű és nehéz. Könnyű, mert lehetőséget ad a könyvtárosnak arra, hogy a szakma és a technika legújabb vívmányait felhasználva, az adott kor követelményeit, lehetséges olvasóközönsége igényeit szem előtt tartva megvalósítsa a saját szakmai elképzeléseit, amelyre – ha már megszületik egy könyvtár létrehozásának terve – anyagi fedezet is adódik. Ám nehéz is, mert egy új könyvtár létrehozása alapos tájékozottságot, jártasságot igényel.

Nem közömbös, hogy egy újonnan létrehozott egyházi könyvtár alapításakor a könyvtárra, mint intézményre jellemző sajátosságokat vagy az egyházi könyvtárra jellemző történelmi hagyományokat tartják szem előtt.

Az újonnan létrejött egyházi könyvtárak állományának alapját megüresedett plébániák könyvanyaga,¹¹ egy-egy közösség által gyűjtött „magánkönyvtár”, esetleg egy megszűnt világi gyűjtemény adja. Utána azonban már tervszerű vásárlásokkal, adományokkal és hagyatékokból gyarapodik. Az állomány zöme tehát modern könyv, bár a régi plébániái könyvtárakból származó anyag muzeális köteteket is tartalmazhat.

Az újonnan létrejött egyházi könyvtárak általában a levéltárral együtt, közös gondozásban működnek.

A könyvtárak közül nem mindegyik vállalja a nyilvánosságot, bár a nyilvános státus szinte minden feltételének megfelel, és nyitvatartási idejében rendszeresen fogad olvasókat, kutatókat.

Ezek a könyvtárak általában rendelkeznek a könyvtár működésével kapcsolatos dokumentumokkal, és jó, korszerű, ha nem is mindig elegendő számú számítástechnikai és informatikai körülmények között dolgoznak. Az alapító okiratban és az SZMSZ-ben meghatározott alapfeladatuk teológiai, helytörténeti, egyháztörténeti szakirodalom, az egyházmegyére, az adott szerzetesrendre vonatkozó, illetve az adott oktatási intézményben folyó stúdiumokkal kapcsolatos irodalom gyűjtése és szolgáltatása a rendi közösség, az egyházmegye papságának, a katolikus oktatási intézmények tanárainak és tanulóinak. Ezen túl fogadják a kutatókat, szakdolgozókat, akik az egyházmegye és intézményei vagy egy-egy szerzetesrend történetének kutatásában szakirodalmi és levéltári információkat kaphatnak egyszerre.

Megfigyelhető, hogy az egyházi könyvtárak esetében a könyvtáralapítás nem egy új könyvtárpépület megépítését jelenti, hanem egy gyűjtemény kialakítását, amelyet gyakran műemlékpépületben kell elhelyezni. Ezért azt mondhatjuk, hogy az újonnan alapított egyházi könyvtárak szinte mindegyike máris raktározási gondokkal küzd.

Minden egyházi könyvtárra érvényes, hogy az újonnan, főként hagyatékokból kialakított és további hagyatékokból, valamint ajándékokból történő gyarapítás hátránya, hogy a hagyatékok átválogatása, duplumozása, a gyűjtőkörbe nem illő kötetek selejtezése nagy terhet ró a munkatársakra. Egyrészt azért, mert kevesen vannak ehhez a munkához, másrészt azért, mert könyvet kiselejtezni – igazában eldobni – egyetlen könyvszerető ember sem tud könnyű szívvel megtenni. Arról nem beszélve, hogy az antikváriumi könyvpiac nagyon telített; és tapasztalataink alapján még ingyen, ajándékozással sem lehet egy bizonyos témájú és bizonyos korban keletkezett állományrésztől megszabadulni. A könyvtár számára felesleges állományrészt azonban mégis érdemes felajánlani adományként, ajándékként, vagy antikváriumban, illetve helyben értékesíteni, akár jótékonyági céllal, a tartalmilag elavult vagy rossz állapotú anyagot pedig végző megoldásként hulladék papírként lehet értékesíteni. (Ez utóbbi ötlet nyilván felháborodást vált ki sokakban, de csak azokban, akik egyáltalán nem ismerik az „antikváriumok világát,” nem jártasak a könyvpiacra, és nem próbáltak meg még elavult egyházi–teológiai irodalmat értékesíteni...)

Az imént említett próbálkozások után is megmaradt duplumok tárolása nagy gondot okoz a könyvtáraknak a helyszűke miatt.

Az újonnan alakult egyházi könyvtárak esetében is előnyt jelenthet a technikai és egyéb fejlesztésnél, hogy ha a könyvtár a levéltárral vagy egy oktatási intézménnyel, esetleg kollégiummal együtt (egy épületben) működik. Ha vállalja az oktatási intézmény háttérkönyvtárának szerepét, az „iskolai” könyvtárral vagy más intézménnyel együttműködve olyan pályázati forrásokhoz is hozzájuthat, amelyekhez csupán egyházi könyvtárként nem lenne képes.

4 Az egyházi könyvtár mint „komplex kulturális intézmény”

Az, hogy egy-egy egyházi könyvtárban egyféle „kiadói tevékenység” is folyik, nem újdonság. Leginkább az adott gyűjteményben őrzött történelmi, irodalmi

és egyéb vonatkozású kéziratokat, a munkatársak tudományos kutatási eredményeit publikálják, jelentetik meg a könyvtárak, forráskiadványok formájában. Más könyvtárak gyűjteményeik egy-egy részének katalógusát (pl. muzeális gyűjtemény, ősnymtatványtár) adják ki.

Van olyan egyházi könyvtár is – az ún. Pálos Könyvtár¹² – amely a mai Magyarországon egyetlenként megmaradt barokk teremkönyvtárával, zömében duplumokból álló muzeális gyűjteményével, kicsi kutatóforgalmával, azzal a tényvel, hogy csak kézikönyv jellegű kiadványokkal gyarapítja állományát – valóban inkább múzeumra és könyvraktárra emlékeztet. De az itt végzett fordítói–kiadói–szerkesztőségi munka – itt készülnek a különböző pápai megnyilatkozások fordításai, és itt működik a *Magyar Katolikus Lexikon* szerkesztősége – miatt mégsem holt intézmény.

Működik olyan egyházi könyvtár, amelynek önálló könyv- és egyéb műtárgy (textilrestaurátor) műhelye is van, nem csak könyvtár tehát.

Szinte minden teremkönyvtárral vagy könyvtárteremmel rendelkező egyházi könyvtár rendez időről időre kiállításokat, és szervez különböző kulturális rendezvényeket (rendhagyó könyvtári óra, könyvbemutató, különböző kulturális estek, koncertek).

Az egyházi könyvtárak között egyedülálló „jelenség”, és az egyházi könyvtárak csoportosításakor sehova nem sorolható komplex intézmény a sárospataki Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény, amely 1967 óta működik múzeumi, könyvtári, levéltári és adattári tevékenységgel. (A reformátusság egyik fő szellemi központjában ez a katolikus intézmény önmagában is szokatlan.)

Az intézmény létét Kuklay Antal atya, a jeles művészettörténész és Pilinszky-kutató „leletmentésének” köszönheti. A muzeális gyűjtemény alapját a falvakból, plébániákból, templomokból „bementett” anyag képezi. A könyvtárat a sárospataki jezsuiták és kegyurak – a Trautson, Bretzenheim, Windischgrätz családok –, valamint a plébánosok hagyatéka alapozta meg, majd a szerzetesrendek 1950-es feloszlata következtében újabb jelentős anyaggal, köztük ősnymtatványokkal is bővült. A levéltár több plébánia „historia domus”-át őrzi.

A három intézmény (múzeum, könyvtár, levéltár) nehezen választható szét, mivel a Szent Erzsébet Ház keresztény kulturális központként működik. Helyet ad a Szent Erzsébet Történelmi Társaságnak és a Szent Erzsébet Út Alapítványnak, különböző (katolikus és nemzeti) szellemű kulturális rendezvények központja a többségében református Sárospatakon. Évente megrendezik a hagyományos pütkösi Szent Erzsébet Ünnepet, de sokféleképpen ápolják a város szülőtte, Szent Erzsébet szellemét, kultuszát. 2007-ben a nagyszabású Szent Erzsébet Év fő szervezői voltak, a jubileumi évhez kapcsolódóan értékes kiadványokban mutatták be Árpád-házi Szent Erzsébet életét, hagiográfiáját (multimédiás CD, könyvek). Az intézmény a katolikus szellemiség közvetítését tekintő küldetésének a református többségű Sárospatakon és környékén. Evangelizációs-missziós, vallási-kulturális „törekvésekkel” működik.

A Ház dolgozói egyszerre könyvtárosok, muzeológusok és rendezvény-szervezők. Sokrétű feladatot látnak el vállalt küldetésük szellemében, hagyományörzőn, de felhasználva a XXI. század kínálta modern, korszerű lehetőségeket. Az elmúlt években eredményesen pályáztak épületfelújításra, berendezésekre, technikai eszközökre, infrastrukturális és szakmai fejlesztésekre.

A gyűjtemény 2009-ben kapott végleges helyet a felújított Szent Erzsébet Házban. A muzeális könyvállomány egy részét a konferenciateremben látványkönyvtárként helyezték el, a többi része raktárban és zárható muzeális szekrényekben kapott helyet. Az olvasóteremben kb. 3000 kötetes modern kézikönyvtár várja az olvasókat, akik internetes számítógépet is használhatnak a kutatáshoz. Ugyanitt tárlókban láthatók a könyvtár új beszerzései.

A szépen felújított, százéves épületbe akadálymentes a bejutás, és a könyvtári szolgáltatások igénybevétele is. Az olvasóterem mellett állandó és ideiglenes kiállítások mutatják be a vidék hagyományos egyházi kultúráját és Szent Erzsébet életét. Modern művészeti alkotások is helyet kaptak a kiállításon.

A Sárospatakon végzett könyvtárosi és „komplex” múzeumi–művelődésszervezői munka példaértékű.

5 A „közfeladatiság” az egyházi könyvtárakban

Ha a közfeladatokról, a közművelődésről, a közgyűjteményi jellegről gondolkodunk, az egyházi könyvtárakkal kapcsolatban a következőket mondhatjuk. Ezek a könyvtárak a nemzeti kulturális vagyoni részét őrzik, gondozzák és szolgáltatják. Muzeális állományuk jelentős, gyakran díszes teremkönyvtárral is bírnak. Szakkönyvtári besorolásuk modern teológiai állományukat tekintve sem szorul magyarázatra.

Az egyházi könyvtárak többsége a magyarországi könyvtári hálózatba tartozónak gondolja magát. Együttműködésre törekcsenek egymással és a környezetükben működő települési és egyéb könyvtárakkal. Igyekcsenek bekapcsolódni különböző országos kezdeményezésekbe, programokba is: mint a digitalizálás, közös katalógusok, adatbázisok, (sajnos, csak egy könyvtár, a debreceni református nagykönyvtár tagja az ODR-hálózatnak), múzeumok éjszakája, időszaki kiállítások rendezése, könyvbemutatók, szakavatott könyvtárlátogatás, rendhagyó könyvtári órák, egyéb kulturális rendezvények stb., amelyeknek az egyházi könyvtár ad helyet. Mindezeket a feladatokat igen szűkös anyagi és személyi feltételek mellett vállalják és végzik.

Ha az egyházi könyvtárakat a közfeladatiság szempontjából vizsgáljuk, mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy ezek közül a könyvtárak közül nem mindegyik vállalja a nyilvánosságot, nem kérték felvételüket a nyilvános könyvtárak jegyzékére. A nem nyilvános könyvtárak (pl. Zirc¹³, Csorna¹⁴, Veszprémi Érseki Könyvtár) – különösen a könyvtárhasználók, kutatók számát tekintve – inkább magánkönyvtárra emlékeztetnek, amelyek azonban azokat a könyvtárhasználókat, kutatókat, akik az adott könyvtárban található speciális, olykor Magyarországon egyedülként őrzött anyag után érdeklődnek, készségesen fogadják, és a szűkös anyagi, csekély személyi és szegényes technikai feltételek ellenére is szakavatottan kiszolgálják.

Ezek a magánkönyvtárra emlékeztető könyvtárak egy szűk, zárt kör számára nyújtanak tehát szolgáltatásokat, de értékes gyűjteményüket a kevés számú szakirányú érdeklődésű kutató számára is rendelkezésre bocsátják. A helyben használaton kívül általában mindenhol lehetséges fénymásolás-fotózás, szkennelés, számítógép használata – legtöbb helyen internet is – és korlátozottan a kölcsönzés igénybevétele is.

Az intézményekben folyó könyvtári munka (ha alacsony mutatókkal jellemezhető is) vitathatatlanul közszolgálati, a munkájukat készségesen végző, különféle szolgáltatásokat kínáló kollégák az állományvédelmi szabályokat szem előtt tartva, eredetiben vagy digitális változatban, helyben használatra vagy kölcsönzéssel bárkinek rendelkezésére bocsátják a teljes gyűjteményt, szakszerűen és nagy felkészültséggel, készségesen szolgálják ki a könyvtárat felkereső kutatókat, akik egy sajátos könyvtárhasználói csoportot alkotnak.

Az intézmények közül ki a teremkönyvtárával, ki a levéltárával-irattárával, ki az egyházművészeti (iskolatörténeti) múzeumával együtt az adott település fontos idegenforgalmi célpontja.

Azonban műemléki környezetben működve a könyvtárak nagy része nem tudja megoldani a különböző fogyatékkal élők könyvtári ellátását. Ezzel bizonyos szempontok szerint megkérdőjeleződhet a tényleges közszolgáltatói jelleg.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy ami az egyházi könyvtárakat illeti: a közművelődési könyvtárak feltételrendszerére vonatkozó vizsgálati szempontokkal ezeket a könyvtárakat nehéz vizsgálni, de ha a szolgáltatások közül a legfontosabbnak azt tartjuk, hogy a könyvtárat felkereső kutatóknak a Magyarországon csak itt megtalálható szakirodalmi anyagot készségesen a rendelkezésre bocsátja, vagy segít a dokumentumok elérésében a könyvtárközi kölcsönzés segítségével, a gyűjtemény ezeknek a szempontoknak (közfeladatok) is megfelel. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ezek a könyvtárak az igényekhez képest, minden területen jól és a jogszabályoknak megfelelően végzik tevékenységüket, nem egy kiemelkedő tudományos műhelyként is működik.

Mivel a könyvtárak egy része inkább magánkönyvtárnak tekinthető, vagyis elsősorban az adott intézményben (kolostor, szeminárium stb.) élők számára nyújt szolgáltatásokat, és nem is szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén, a szakfelügyeleti vizsgálatok során felmerült hiányosságokat, az egyéb könyvtártípusok esetében elvárt feltételek hiányát nem tartottuk olyan nagy hibának, amelyek egy nyilvános települési könyvtár esetében felróhatók. Már azért sem, hiszen a gyűjtemény őrzése, az igényekhez mért feltárása és a kutathatóság biztosított. Néhány ilyen könyvtár esetében nem is mindig láttuk értelmét a minőségi vizsgálatok elvégzésének, mert a minőségi kérdőív kérdéseire ezeknél a könyvtáraknál nem lehet válaszolni, hiszen nem kapnánk értékelhető eredményt. Ugyanakkor feleslegesnek érzünk egy esetleges utóvizsgálatot is, mert a valószínű hiányosságokon nem lehet – óvatosan tesszük hozzá még egyszer, a könyvtárhasználói igényeket figyelembe véve –, talán nem is szükséges javítani.

Még az 1950 után legmostohább sorsú egyházi–szerzetesi könyvtárakról is elmondható, hogy állományuk – már ami gyűjteményükből megmaradt – napjainkban rendezett, ha nem is integrált rendszerben, de számítógéppel feldolgozott, a kutatók számára kielégítően szolgáltatott gyűjtemények.

6 Könyvtár – műemléki környezetben – akadálymentesítés, esélyteremtés, esélyegyenlőség, fogyatékkal élők könyvtári ellátása

Az elmúlt években többször jeleztük, hogy a minőségi vizsgálat, illetve kérdőív, amely – egy közkönyvtár esetében nyilván jogosan – vizsgálja a különböző fogyatékkal élők könyvtári ellátását is, nehezen alkalmazható a szakkönyvtári jellegű, bár közfeladatokat is ellátó egyházi könyvtárak esetében.

Ahogy már a kérdőívekről szóló bekezdésben is elmondtuk, a minőségi kérdőív által nyújtott pontszámokban és százalékokban realizálható eredmény objektívnek tűnik ugyan, de csak az első látásra, mert az adott könyvtár sajátosságai nem jelennek meg az eredményben, és így igazságtalan minősítést adhat.

A megoldásra nem tudunk javaslatot tenni, de az egyházi könyvtárak esetében az igazságosság kedvéért a vizsgálati munka során annyit tettünk, hogy a siketek, halláskárosultak, illetve házhoz kötöttek könyvtári ellátásánál – amely az adott tudományt (teológia, segédtudományai) alapvetően gyűjtő szakkönyvtárnak véleményünk szerint nem feladata –, nem vontunk le pontot. Tettük ezt annál is inkább, mert az egyháziak között is vannak olyan könyvtárak, amelyek vállalják a vakok, gyengénlátók könyvtári ellátását, amely szintén nem alapfeladatuk. Van olyan könyvtár, ahol a jelentkező igények alapján teszik ezt, van, ahol dolgozik olyan kolléga, aki képzése alapján képes erre.

A problémát – hogy az egyházi könyvtáraknak véleményünk szerint nem is feladata a fogyatékkal élők ellátása – már korábban, más könyvtárak esetében is jeleztük. A vizsgálatok során éppen akkor használt kérdőív adta lehetőségeket figyelembe véve, illetve a más kérdéscsoportoknál elért eredményeket mérlegelve értékeltünk. (Például a Kecskeméti Református Egyházközség könyvtára közelében kiválóan ellátja a fogyatékkal élők könyvtári ellátását a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár; az Evangélikus Országos Könyvtár és a Ráday Könyvtár közelében a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár; a Debreceni Református Nagykönyvtár közelében a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár stb.) A Ráday Könyvtárral kapcsolatban szeretnénk megjegyezni még, hogy a református egyházon belül működő ún. vakmisszió feladata a vakok és gyengénlátók ellátása. A Váci Egyházmegyei Könyvtárban siketekkel–hallássérültekkel érdemben foglalkoznak szakértő kollégák.

Ha az akadálymentesítésről szólunk egyházi könyvtárakkal kapcsolatban, fontos szem előtt tartanunk, hogy a legtöbb könyvtár több száz éves műemléképületben működik, ahol a legtöbb esetében a XXI. századi, korszerű életfeltételeket sem könnyű biztosítani, nemhogy az akadálymentesítést. De ezek között is látunk olyan példákat, ahol a patinás, ódon miliót kiválóan ötvözik a modern infrastruktúrával, és egyéni hangulatú, barátságos és modern információs technikával felszerelt olvasói, könyvtári terek fogadják a látogatókat.¹⁵ A szépen felújított épületekbe akadálymentes a bejutás, és a könyvtári szolgáltatások igénybevétele is. A vizsgálat során több könyvtárról is kiderült (köztük pl. a debreceni református nagykönyvtárról), hogy az egész épület, amelyben a könyvtár található, átalakítás, felújítás előtt áll. Készen vannak a tervek, amelyekkel az épületegyüttes felújítását és modernizálását kívánják elvégezni. A megvalósítás érdekében európai uniós pályázatot nyújtottak be. Várható és remélhető egy korszerű (és akadálymentes) könyvtár példaértékű megvalósítása – műemléki környezetben.

Dicséretes példát láttunk arra is (Váci Egyházmegyei Könyvtár), hogy a műemléki épületben működő egyházi könyvtár érdemben részt vesz a szükséges épület rekonstrukciós munkáinak tervezésében és új raktárak kialakításában.

Nem az akadálymentességgel kapcsolatos probléma, de a műemléki épületek miatt említenék meg azt, hogy a legtöbb egyházi könyvtár raktározási gondokkal küszködik. Márpedig a könyvállomány elhelyezése, állományvédelmi szem-

pontból is megfelelő elhelyezése legalább olyan nagy gond, mint a szolgáltatása, amelybe beletartozik a fogyatékkal élők könyvtári ellátása is.

* * *

A fentiekben az egyházi szakfelügyeleti munka során felismert és megfogalmazott észrevételeinket kívántuk megosztani könyvtárosokkal, a szakfelügyeleti munkát szervezőkkel, és reményeink szerint azokkal is, aki az egyházi könyvtárak fenntartásáért felelősek.

Alázattal be kell ismernünk, hogy a felmerülő kérdésekre még választ sem tudunk adni, nemhogy a gondokra megoldást kínálni. Célunk nem is ez volt, hanem inkább az, hogy „hangosítani” szeretnénk volna az egyházi könyvtárak szakfelügyelete során felismert jelenségeket, és az ezekből adódó feladatokat, tennivalókat.

JEGYZETEK

- 1 A szakfelügyeleti jelentések olvashatók az Egyházi Könyvtárak Egyesülése honlapján: <http://www.eke.hu/index.php/szakfeluegyelet>
- 2 Magyarországon kb. 40-44 olyan egyházi-felekezeti könyvtár működik, amelyekre ez a szakfelügyeleti „projekt” érvényes; az egyházi oktatási intézmények (egyetem, főiskola, középiskolai) könyvtárainak vizsgálata ennek a programnak nem része. Amikor 2006-ban, az egyházi könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatát tervezve számba vettük a vizsgálandó könyvtárakat, azt az eredményt kaptuk, hogy Magyarországon az egyházi oktatási intézmények könyvtárain kívül kb. 40 egyházi-felekezeti könyvtár található. 36 intézményről biztosan tudható volt, hogy könyvtárként működik, 4 státusa bizonytalannak látszott. Voltak olyan könyvtárak, amelyeket inkább a felsőoktatási könyvtárakhoz soroltunk (pl. Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtára), pedig gyűjtőkörét tekintve ez a könyvtár Magyarországon országos (hatókörű) könyvtár, a Magyar Unitárius Könyvtárhoz vagy a Szentendrei Szerb Ortodox Könyvtárhoz hasonlóan. A körülbelüli adat abból adódott 2006-ban és adódik ma is, hogy vannak olyan felekezetek, amelyeknek van ugyan könyvtára, de mint működő intézmény nincs benne az egyházi könyvtári és általában a könyvtári-szakmai köztudatban. A hozzávetőleges szám meghatározásához 2006-ban a *2001–2002 Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek* – (Bp.) NKÖM Egyházi Kapcsolatok Titkársága (2002) című kiadvány állt rendelkezésünkre. Ez a névjegyzék az egyházak-felekezetek saját bevallása alapján készült. Napjainkban – éppen a szakfelügyeleti vizsgálat tapasztalatai alapján a kb. 40-nek mondott adatot úgy tudjuk pontosítani, hogy kb. 40-44 egyházi könyvtárral számolhatunk. A vizsgálatok során ugyanis kiderült, hogy vannak olyan könyvtárak, amelyek inkább könyvraktárak, mások beleolvadtak más gyűjteményekbe, illetve látószögünkbe kerültek olyan könyvtárak is, amelyekkel 2006-ban még nem számoltunk.
- 3 Ásványi Ilona: Szakfelügyeleti vizsgálatok. A magyarországi egyházi és felekezeti könyvtárak szakfelügyelete 2006 = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2006. 12. sz. 22–29. p.
- 4 Ásványi Ilona: A magyarországi egyházi és felekezeti könyvtárak szakfelügyelete 2006–2008. In: A könyvtári szakfelügyeletről. Tájékoztató a 2002–2008 közötti szakfelügyeleti vizsgálatok eredményeiről / Szerk. Richlich Ilona. – Bp., OKM, [2009]. – (A könyvtári rendszer stratégiai fejlesztése 4.) 52–61. p.

- 5 A szerzetesi–egyházi könyvtárak között találunk olyanokat (ferencesek, karmeliták), amelyek egy gazdasági egységben, ugyanazon fenntartó gondoskodásával, egy közös, bár az adott szerzetesi házra, kolostorra utaló elnevezéssel (pl. Magyar Ferences Rend Szécsényi Múemlékkönyvtára, Magyar Ferences Rend Gyöngyösi Múemlékkönyvtára stb.), de több különböző helyen működnek. Az egyes könyvtárak felelőse az adott ház rendi előljárója vagy megbízottja, de egyetlen szakképzett könyvtáros felel az összes könyvtárért.
- 6 1948-tól (a „fordulat évétől”) és az 1950-es évektől kezdve az 1990-es évekig az egyházi könyvtárakat zárt vagy korlátozottan nyilvános könyvtárakként tartottuk számon. Sok közülük könyvraktárként működött. A rendszerváltozást követően az egyházi könyvtáraknak egy új korban, megváltozott társadalmi, kulturális és technikai körülmények között, a megújuló könyvtári rendszerben-hálózatban kellett megtalálniuk helyüket, szerepüket, feladatukat. Identitásuk megtalálásában segítséget jelentett számukra az 1997-ben elkészült „kulturális törvény” (1997. évi CXL. Törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről), és az abban megfogalmazott nyilvánosság fogalma. A törvény a korábbi tipizálás – közművelődési könyvtár, szakkönyvtár stb. – helyett nyilvános és nem nyilvános könyvtárról beszél, és előírja, hogy a nyilvános könyvtárakról az illetékes minisztérium jegyzéket vezessen. 2000-től, a nyilvános könyvtári jegyzék elkészülte – vö.: 64/1999. (IV. 28.) Kormányrendelet a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről – után a nyilvánosságot vállaló egyházi könyvtárak számára ez az új tipizálás, különböző szakmai, státusbeli előnyöket hozott, és a finansziális alapforrásokon túli támogatások lehetőségét jelentette. Elősegítette, hogy a könyvtárak bekerülhettek az élő könyvtári rendszerbe. A hazai több mint 70 egyházi–felekezeti könyvtár közül napjainkban 30 nyilvános. A „kulturális törvény” és a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről szóló miniszteri rendelet megjelenése után a nyilvános státus vállalása és elnyerése nagymértékben elősegítette az érintett egyházi könyvtárak új életre ébredését. A nyilvános státus azonban együtt jár bizonyos, az egyházi könyvtáraktól idegen „közszolgálatosság” vállalásával is.
- 7 Ld. 3. jegyzet
- 8 Különösen igaz ez az ún. vatikáni megállapodásban (1999. évi LXX. törvény a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéstről 1997. június 20-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről – „*Megállapodás, amely létrejött egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéstről*”) garantált állami támogatásra, amelynek neve is egyházi közgyűjteményi, és nem levéltári, könyvtári, múzeumi támogatás.
- 9 Ld. 1. jegyzet
- 10 1993. május 30-án, Pünkösöd ünnepén kelt II. János Pál pápa „Hungarorum Gens” kezdetű apostoli konstitúciója, amelyben megváltoztatta a magyar katolikus egyház szervezeti felépítését, rendezte és megváltoztatta a magyarországi katolikus egyház egyházmegyéinek határait.
- 11 A Debrecen–Nyíregyházi Egyházmegyei Könyvtár vizsgálatakor olyan példaértékű, eléggé nem méltatható jelenséggel találkoztunk, amelyre a magyarországi egyházi könyvtárak esetében nemigen van példa, legfeljebb a levéltárak teszik meg. A debreceni könyvtár állományának alapját a megüresedett plébániák könyvanyaga adta, jelenleg is ez az egyik fő gyarapítási forrás. De a könyvtár ezen kívül is kifejezett feladatának tekinti a megüresedett plébániák könyvanyagának megmentését, feltárását és megőrzését. Értékes gyűjtemények menekülnek meg így az enyészettől. Ehhez hasonló munka csak az erdélyi magyar egyházi könyvtárakban folyik. Ez a fajta mentőmunka Magyarországon is, minden egyházmegyében fontos feladat lenne, de az anyagi, személyi, technikai feltételek hiányában pillanatnyilag az

egyházmegyei könyvtárak a saját gyűjteményük őrzését, feldolgozását, gondozását és szolgáltatását is alig győzik. Természetesen biztosan lenne mód arra, hogy jó érdekérvényesítő képességgel forrásokat találjanak erre az egyházi könyvtári döntéshozók. A debreceni könyvtár vállalt feladatának dicséretesen tesz eleget.

- 12 A Pálos Könyvtár muzeális könyvtárterme az egyetlen, a mai Magyarországon megmaradt barokk teremkönyvtár, amely előzetes bejelentéssel látogatható. A pálosok 1770 körül berendezett könyvtártermét 1786-ban, az abolíció alkalmával kiürítették, és az eredeti pálos könyvállomány a néhány száz méternyi távolságban lévő Egyetemi Könyvtárba került. A Központi Papnevelő Intézet alapítása (1805) után az Egyetemi Könyvtárban felhalmozódott duplumállományból töltötték fel a barokk könyvtárterem szekrényeit egy-egy szakkal, pl. szentírástudomány, egyháztörténelem, patrisztika. A könyvtár nem önállóan gazdálkodik, fenntartója a Központi Papnevelő Intézet. Ennek ellenére nem mutat felsőoktatási könyvtári jelleget, inkább műemlékkönyvtárra emlékeztet. Modern szakirodalmat és folyóiratokat az ugyancsak az épületgyűttesben található PPKE Hittudományi Kar Könyvtára gyűjt. Ez utóbbitól a Pálos Könyvtár független. A Pálos Könyvtár csak modern kézikönyvekkel gyarapítja állományát, a gyűjtemény zöme régi könyv, a teremkönyvtár múzeum jellegű, a könyvtárhasználók száma alacsony, az „olvasótermi férőhelyek” száma legfeljebb egy-kettő, és egyetlen főállású könyvtáros és néhány segítő végzi a könyvtárosi munkát. Mégis bátran nevezhetjük az intézményt könyvtárnak és nem múzeumnak, mert ha kisebb számadatokkal, mutatókkal is, de megfelel annak az intézménynek, amelyet könyvtárnak nevezünk. Bár ősnyomtatvány és antikva könyvek esetében igazában nem létezik duplum, hiszen a könyvek különböző kötése, a possessor-bejegyzések, egy-egy kézírásos glossza egyedivé teszi a dokumentumokat, mégis, az a tény, hogy a könyvállomány másodpéldányokból áll, meghatározza a könyvtár működését, vagyis az adott állományt, a gyűjteménnyel kapcsolatos feladatokat, annak „szolgáltatását” és használatát. A könyvtárhasználók könyvtörténeti kutatással foglalkozó kutatók, olyanok, akiket egy-egy dokumentum többedik kiadása is érdekel. A zömében muzeális állományt a teremkönyvtárban, elkülönített, zárható, de az olvasók számára is használható különteremben és az olvasóktól elzárt helyiségben helyezték el. A hagyományos és nem hagyományos szolgáltatások közül a látogatók a következőket vehetik igénybe: helybenhasználat, fénymásolás, irodalomkutatás, internethasználat, szkennelés, számítógép használata, nyomtatás. A könyvgyűjteményben cédula- és elektronikus katalógus segítségével kereshetünk. A Pálos Könyvtárban komoly műhelymunka folyik. Az intézmény egyben a Magyar Katolikus Lexikon szerkesztősége és a pápai dokumentumok „fordítóirodája” is.
- 13 A Zirci Ciszterci Apátság Újkönyvtára más szerzetesrendi könyvtárakhoz hasonlóan elsősorban inkább magánkönyvtárra emlékeztet, egy szűk, zárt kör számára nyújt szolgáltatásokat, de értékes gyűjteményét a kevés számú szakirányú érdeklődésű kutató számára is rendelkezésre bocsátja. A helyben használaton kívül fénymásolás, számítógép használata és korlátozottan kölcsönzés is lehetséges. A Zirci Apátság Újkönyvtárát – lévén szerzetesi könyvtár, szakkönyvtár – a közművelődési könyvtárak feltételrendszerére vonatkozó vizsgálati szempontokkal nehéz vizsgálni, de ha a szolgáltatások közül a legfontosabbnak azt tartjuk, hogy a könyvtárat felkereső kutatóknak a Magyarországon csak itt megtalálható szakirodalmi anyagot készségesen a rendelkezésre bocsátja, a gyűjtemény ezeknek a szempontoknak (közfeladatok) is megfelel. A könyvtár minden területen jól, az igényeknek és jogszabályoknak megfelelően végzi tevékenységét, sőt kiemelkedő tudományos műhelyként is működik. Ha a zirci ciszterci könyvtárról hallunk, mindannyiunknak az egyik legismertebb muzeális könyvtár, a Reguly Antal Műemlékkönyvtár jut eszünkbe. A szakfelügyelet során vizsgált könyvtár nem ez a gyűjtemény, hanem a Zirci Apátság Újkönyvtára, amely a rendszerváltozás, illetve a ciszterci rend újjáéledésekor jött létre. A Reguly Antal Műemlékkönyvtár a Ciszterci Rend 1951-es feloszlata után az Országos Széchényi Könyvtár kezelésébe került, és múzeumkönyvtári jelleggel működött. A szerzetesrend újraindulása után a Műemlék-

könyvtár tulajdonjoga visszaszállt a rendre, de a működtetést továbbra is az OSZK végzi mind a mai napig. A Műemlékkönyvtár csak a kézikönyvtárát gyarapította, az újraalakuló rendi közösségnek azonban szüksége volt modern teológiai szakkönyvekre, a monasztikus élethez szükséges irodalomra. Ezért jött létre az apátság Újkönyvtára, amelynek feladata az apátságban élő szerzetesek és növendékek ellátása a szerzetesi életet és az oktatást szolgáló szak- és szépirodalommal. Ezért az Újkönyvtár bizonyos értelemben a Műemlékkönyvtár „folytatása”, de külön intézményi keretek között működik. A könyvtár elsődleges feladata az apátságban lakó szerzetesek és növendékek könyvtári ellátása. A gyűjtőkör, szolgáltatási rendszer és a nyitva tartás is ehhez igazodik. A házban élőkön kívül a szerzetességgel, a ciszterci rend történetével, életével foglalkozó külső kutatókat is fogadnak. A kutatás a könyvtári iroda helyiségében történik. Itt kapott helyet a ciszterci rend történetére vonatkozó szakirodalom is. A könyvtárnak ez a gyűjteménye külön figyelmet érdemel ritkasága és különlegessége miatt. A ciszterci nővérek kismarosi könyvtára mellett Magyarországon a Zirci Apátság Újkönyvtára gyűjti a ciszterci rendre vonatkozó irodalmat.

- 14 A Csornai Premontrei Prépostság Könyvtára a premontrei szerzetesrend csornai rendháznak nem nyilvános, szerzetesi könyvtára. Használói a rendházban élő vagy ehhez a házhoz tartozó szerzetesek, kisebb részben kutatók, így inkább magánkönyvtár és nem közkönyvtár jelleget mutat. 1950 után az egyik legmostohább sorsú egyházi–szerzetesi könyvtár lett. (Erről bővebben olvashatunk itt: Wix Györgyné: A szerzetesi könyvtárak sorsa Magyarországon 1950–1952. Bp., OSZK, 1997. – OSZK füzetei 11.) Állománya – már ami gyűjteményéből megmaradt – napjainkban rendezett, nem integrált rendszerben, de számítógéppel feldolgozott, a kutatók számára kielégítően szolgáltatott gyűjtemény. Az egykori állományból megmaradt muzeális anyagot 1992 után kapták vissza, feltárását a bejelentési kötelezettséget szem előtt tartva végzik. Az újra létrehozott Praemonstratensia gyűjteménybe tudatosan gyűjtik a premontrei rendre, történetére, az alapító Szent Norbertre és a neves rendtagok életére és tanítására vonatkozó irodalmat. Mint egyetlen premontrei könyvtár az országban – hiszen a Gödöllőn élő premontrei szerzetesek egy másik szerzetesi ághoz tartoznak – készségesen fogadják a rendi levéltárát–könyvtárát felkereső kutatókat. A Csornai Premontrei Prépostság Könyvtára esetében a szakfelügyeleti vizsgálatot végző kollégák találtak látszatra hiányosságokat az alapvizsgálat során, ám mivel a könyvtár nem szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén, inkább magánkönyvtárnak tekinthető, vagyis elsősorban a szerzetesek számára nyújt szolgáltatásokat, a látogatás után nem tartottuk szükségesnek az egyéb könyvtár-típusok esetében elvárt jogi keretek és kutatási feltételek létrehozásának szorgalmazását, amelyek egy nyilvános könyvtár esetében elengedhetetlenek, hiszen a gyűjtemény őrzése, feltárása és a kutathatóság biztosított.
- 15 Pl. a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Nagykönyvtárában, vagy a Váci Egyházmegyei Könyvtárban, továbbá a Sárospataki Római Katolikus Egyházi Gyűjteményben.

Ásványi Ilona

**Egyházi könyvtárak szakfelügyelete
2006–2011**

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1.	Főszékes- egyházi Könyv- tár Kalocsa	Főegyház- megyei Könyvtár Eger	Egyházmegyei Könyvtár Győr	Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára Debrecen	Sárospataki Református Kol- légium Tudomá- nyos Gyűjtemé- nyi Nagy- könyvtára	Egyházmegyei Könyvtár Szombathely
2.	Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára	Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjtemé- nye Könyvtár Budapest	Szent Mór Per- jelség Könyvtára Győr (bencés)	Debrecen–Nyír- egyházi Egyház- megyei Levéltár és Könyvtár Debrecen	Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény Sárospatak	Székesfehérvári Püspöki Könyvtár
3.	Evangélikus Or- szágos Könyvtár Budapest	Magyarországi Unitárius Egy- ház Könyvtára Budapest	Győri Evan- gélikus Gyüleke- zet Könyvtára és Levéltára	Érseki Könyvtár Veszprém	Magyar Feren- ces Könyvtár és Levéltár Budapest	Váci Egyházmegyei Könyvtár
4.	Dunántúli Refor- mátus Egyház- kerület Tudomá- nyos Gyűjteményei Könyvtár Pápa	Piarista Központi Könyv- tár Budapest	Soproni Evangélikus Egyházközség Sopron	Zirci Apátság Újkönyvtára Zirc	Magyar Ferenccs Könyv- tár Gyöngyösi Műemlékkönyv- tára	Szerb Ortodox Egyházmegyei Könyvtár Szentendre
5.	Ciszterci Nővérek Boldogasszony Háza Kismaros	Piarista Rend- ház Könyvtára Kecskemét	Főapátsági Könyvtár Pannonhalma	Csornai Premontrei Kanonokrend Könyvtára	Magyar Feren- ces Könyvtár Szécsényi Műemlékkönyv- tára	Kiskunhalasi Református Egyházközség Thúry József Könyvtára
6.					Magyar Feren- ces Könyvtár Esztergomi Műemlékkönyv- tára	
7.					Pálos Könyvtár Budapest	